

MUNI
PED

Osobnost učitele praktického vyučování

Nikola Straková

Jaký/á jsem/chci být učitel/ka?

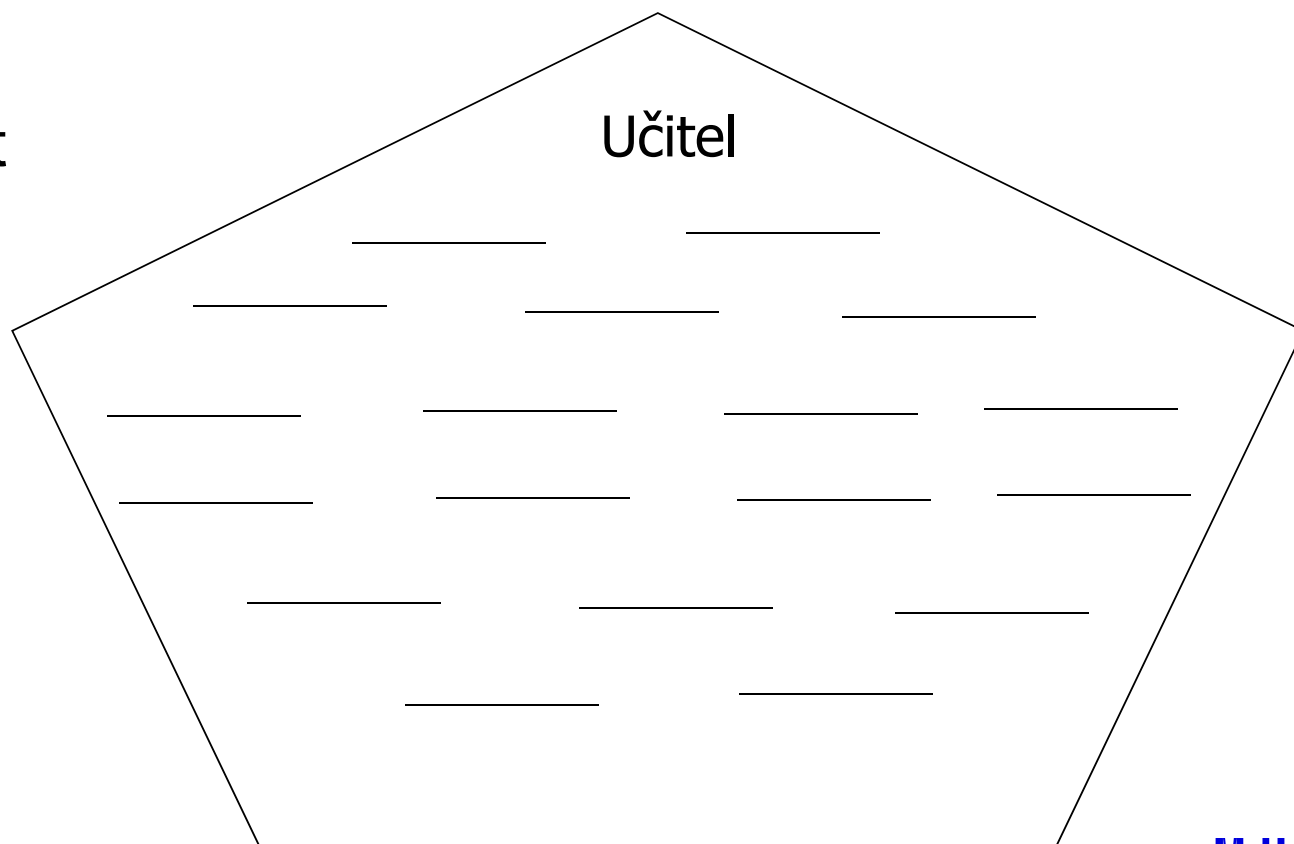
- Do školy přicházím jako: ...
- Na mé práci mě baví: ...
- Svým studentům dávám: ...
- Od svých studentů dostávám: ...
- Ze školy domů odcházím jako: ...

Osobní zkušenosti z období školní docházky

- Kdy jste se ve škole cítili nejvíce spokojení? Co vám to přinášelo?
- Na které učitele vzpomínáte nejraději? Proč?
- Který učitel vás nejvíce ovlivnil? Co pozitivního vám to do života přineslo?
- Co bylo v době, kdy jste byli žákem/žákyní nejdůležitější pro vaše rodiče?
- Čeho jste si v době, kdy jste byli žákem/žákyní na sobě nejvíce cenili?
- Co nejdůležitějšího jste si z dnešního pohledu ze školy odnesli?

– Banka nápadů

– Jednopolový diamant

Osobnost učitele

- Pokud má učitel vzdělávat, vychovávat a rozvíjet osobnost žáků, musí:
 - důkladně ovládat svůj obor,
 - mít kvalitní pedagogické, ale i všeobecné vzdělání,
 - mít určité osobní a charakterové vlastnosti.
- Velký význam má to, jak se učitel chová nejen ve škole ale i mimo ni, protože učitel by měl být pro své žáky vzorem.
- Práce učitele je velmi zodpovědná, protože chyby ve výchově
můžou mít vážné důsledky.

Hlavní činitele tvořící profil učitele (Jůva, 2001)

– Všeobecné vzdělání

- mělo by být zaměřené v několika směrech (hluboké všeobecné vzdělání a široký filozofický, politický, vědecký a kulturní rozhled)

– Odborné vzdělání

- v oboru, který vyučuje, včetně praktických zkušeností, aktualizované

– pedagogické vzdělání

- pedagogické a metodické dovednosti a návyky, komunikační, organizační dovednosti

– osobní profil

- tvořivost, zásadovost, morální postoj, optimismus, takt, pedagogický klid, pedagogické zaujetí, spravedlivost, ...

Kompetence učitele

= způsobilost k vykonávání výchovně vzdělávací činnosti

– Zahrnují kompetence:

- osobnostní,
- psycho-pedagogické,
- komunikativní,
- kompetence k uplatnění jako třídní učitel (kompetence řídicí, poradenské a konzultativní).

– Nejen výchovná a vzdělávací činnost ve výuce a mimo ni, ale i:

- proces projektování výuky, její vyhodnocení a řešení mnoha činností a úkolů v souvislosti s činnostmi školy.
- Učitel se pohybuje ve složité komunikační síti, jejímiž členy jsou kromě učitelského sboru a vedení také rodiče, členové české školní inspekce a další osoby zainteresované do edukačního procesu (lidé podílející se na odborných praxích, odborníci v oboru apod.)

Základní oblasti profilu absolventa učitelského studia

- **Oborová (předmětová) kompetence**
 - znalost příslušného oboru
- **Didaktická a psychodidaktická kompetence**
 - znalost vyučování a učení
- **Pedagogická kompetence**
 - znalosti kontextu výchovy a vzdělávání
- **Diagnostická a intervenční kompetence**
 - znalost prostředků pedagogické diagnostiky
- **Sociální, psychosociální a komunikativní kompetence**
 - znalost prostředků socializace, vytváření pozitivního klimatu a prostředků pedagogické komunikace
- **Manažerská a normativní kompetence**
 - znalost norem a vzděl. politiky a organizace práce žáků
- **Profesně a osobnostně kultivující kompetence**
 - znalost širších kulturních hledisek a prostředků formování postoje a hodnotových orientací žáků

Požadavky na osobnost učitele

- Tvořivost
 - schopnost hledání nových a užitečných řešení, nových postupů, technik a metod.
- Zásadový morální přístup
 - vychází z humanismu, smyslu pro demokracii, vztahu k práci, ukázněnosti, pevné vůle.
- Pedagogický optimismus
 - důvěra v účinnost pedagogického působení, v žákovy síly a jeho pozitivní vlastnosti.
- Pedagogický takt
 - respektování žáka jako svébytného jedince s právem na korektní zacházení, úctu a uznání, schopnost sebeovládání, dovednost vyslovit nepříjemné věci přiměřeným nedestruktivním přístupem.
- Pedagogický klid
 - trpělivost, neuspěchanost, přiměřené reakce.
- Pedagogické zaujetí
 - práce by měla učitele bavit, měl by mít sklon k ovlivňování jiných lidí, k osvětové a vzdělávací práci, měl by považovat svou práci za užitečnou a potřebnou.
- Přísná spravedlnost
 - nepreferovat některé žáky před jinými, vyhýbat se subjektivním psychologickým postojům.

Kreativita

„Kreativita je stejně důležitá jako gramotnost a měli bychom k ní přistupovat se stejnou vážností.“

„Kreativitě věkem nedorůstáme, ale my kreativě odrůstáme.“

„Vzdělávání nás postupně zbavuje kreativity.“

– Proudění myšlenek

- schopnost plynule vytvářet nápady kolem daného tématu, které generují další myšlenky

– Flexibilita/pružnost

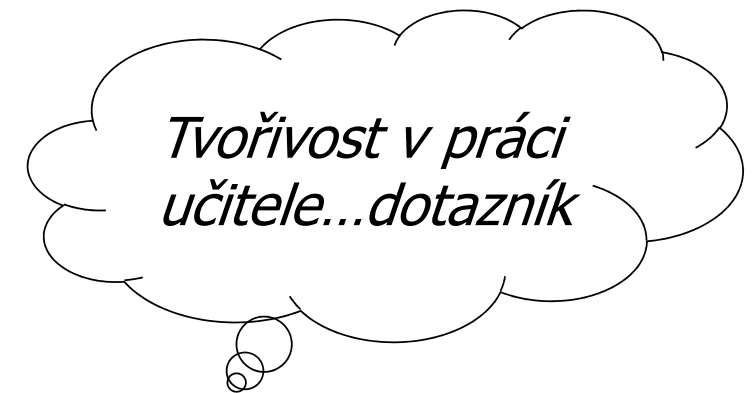
- schopnost pružně vytvářet různé nápady/myšlenky

– Originalita

- jedinečnost a inovativnost nápadů/myšlenek

– Rozvinutí tématu

- schopnost rozpracovat téma do detailu, hloubky či šíře úhlu pohledu

Bariéry kreativity

- zajeté rámce myšlení
- osobní přesvědčení a hodnoty
- omezující nastavení mysli („Já nejsem kreativní.“)
- hledání jediné správné odpovědi
- přílišné spoléhání na rozum a logiku
- přílišné dodržování pravidel a držení se známého
- strach z nového a neznámého
- strach z chyb
- strach z neúspěchu, ze selhání
- strach z odmítnutí, z nepřijetí

*Když zlomíme bariéry, tvořivé
myšlení se dostaví 😊*

Učitel a komunikační síť

- Učitel - žák (žáci ve skupině).
 - na začátku pracovní doby uplatňovat ve větší míře vedoucí roli
 - postupem času je třeba dát žákům prostor a stát se rádcem a pomocníkem
 - je vhodné si vybudovat přátelský vztah
- Učitel – další učitelé praktického vyučování.
 - pozitivní, na bázi pozitivní komunikace a spolupráce
 - Dobrý kolektiv učitelů = předpoklad pro dobrý kolektiv žáků
 - Nikdy neshazovat jiného učitele před žáky
- Učitel – učitelé odborných předmětů i dalších předmětů.
 - pozitivní, na bázi pozitivní komunikace a spolupráce
 - důležitá je koordinace teoretické a praktické výuky, při které spolupracují učitelé teorie a praxe
- Učitel – vychovatelé.
 - pozitivní, na bázi pozitivní komunikace a spolupráce
- Učitel – rodiče žáků.
 - Výchovná spolupráce rodičů a učitelů je mimořádně důležitá
 - Dospělé osoby, kt. zásadně přispívají k rozvoji dětí v různých fázích vývoje = rodiče a učitelé
 - Vhodná komunikace (nejlépe osobní) pomáhá zefektivnit výuku i zlepšit výsledky žáků
- Učitel a vrchní učitel praktického vyučování.
 - vztah podřízeného k nadřízenému
 - nadřízený celkově řídí a koordinuje výuku, kontroluje práci a výsledky práce jednotlivých učitelů, jeho úkolem je také upevňovat kolektiv a spolupráci učitelů
 - podřízený učitel se jím řídí a pomáhá mu

Profesní činnosti učitele

- manažerské funkce
 - plánování, organizování, vedení, kontrola
 - cíl = dosažení požadovaných výsledků vzdělávání
- profesní činnosti/kritéria kvality
 - plánování výuky
 - prostředí pro učení
 - procesy učení
 - hodnocení práce žáků
 - reflexe výuky
 - rozvoj školy a spolupráce s kolegy
 - spolupráce s rodiči a širší veřejností
 - profesní rozvoj učitele

Digitální a informační kompetence/gramotnost

- schopnost využívat moderní didaktické prostředky, ICT, on-line nástroje, výukové softwary
- schopnost samostatně vytvářet učební pomůcky, které efektivně implementuje do výuky
- využívat komunikační prostředky s podporou on-line nástrojů
 - MS Teams, Zoom, Webex, ...
 - tablety, smartphones

Přežijí naše děti bez úhony v nebezpečném prostředí internetu?

- Téměř 2/3 dětí dříve nebo později neodolají některé z hrozeb digitálního světa -> budou muset řešit větší či menší následky svých nedostatečných digitálních kompetencí v oblasti kybernetické bezpečnosti.
- Z detailních výsledků praktických, mezinárodně standardizovaných certifikačních zkoušek ECDL, zejména z oblasti kybernetické bezpečnosti (modul M12 Cyber Security), mimo jiné vyplývá, že

- 31,5 % mladých lidí ve věku do 18 let nedokáže nastavit nebo bezpečně používat webový prohlížeč,
- 28 % mladých lidí neví, jak správně naložit s nakaženými nebo podezřelými soubory,
- 25,7 % mladých lidí podceňuje bezpečnostní pravidla pro připojování do počítačových sítí,
- 15,8 % mladých uživatelů digitálních technologií buď špatně nebo vůbec nezálohuje svá data,
- 15,5 % mladých lidí podceňuje svoji osobní bezpečnost a
- 7 % nedodržuje elementární pravidla pro tvorbu a používání hesel.

– (zdroj: národní informační systém WASET pro ECDL testování, data za poslední tři roky, 2 274 osob ve věku do 18 let)

Digitální gramotnost

- soubor digitálních kompetencí (vědomostí, dovedností, postojů a hodnot), které jedinec potřebuje k bezpečnému, sebejistému, kritickému a tvořivému využívání digitálních technologií při práci, při učení, ve volném čase

Digitální kompetence

- nejen technické dovednosti, ale i příslušné vědomosti a postoje
- soubor vědomostí, dovedností a postojů spojených s různými účely (komunikací, tvorbou, správou, informací, osobním rozvojem atd.), s různými oblastmi (každodenní život, práce, soukromím a bezpečnostními a právními aspekty) a s různými úrovněmi (kognitivní i úrovní odborné způsobilosti)

Evropský projekt ECDL (European Computer Driving Licence)

- celosvětově rozšířený vzdělávací a certifikační koncept v oblasti digitálních kompetencí
- definuje vzdělávací obsah digitální gramotnosti
- ověřuje výsledky vzdělávání
- Zahrnuje celou škálu vzdělávacích a certifikačních programů v oblasti digitálních kompetencí

- ověřování digitálních znalostí a dovedností probíhá formou praktických zkoušek v reálném prostředí s využitím běžných stolních počítačů, notebooků, tabletů či mobilních telefonů, různých operačních systémů, běžně používaných aplikací, lokálních sítích a internetu.
- úspěšní absolventi ECDL / ICDL zkoušek mohou získat celou škálu mezinárodně uznávaných certifikátů, které dokládají dosažení určité úrovně kvalifikace pro práci s digitálními technologiemi.

Mediální gramotnost

- aktivní vstup médií do společensky komunikačního života společnosti zvyšuje potřebu poznat povahu, podstatu, určující faktory a pravidelnosti těchto působení
- klíčové kompetence mediální gramotnosti:
 - kritické myšlení, kreativita, iniciativa, řešení problémů, hodnocení rizik a přijímání rozhodnutí
- požadavky rozvoje mediální gramotnosti žáků ve formálním vzdělávání klade požadavky na učitele vyučující mediální výchovu

2 dimenze mediální gramotnosti

- Individuální schopnosti
 - schopnost člověka využít média
 - schopnosti kritického myšlení, plynulost porozumění, schopnost reprodukovat a komunikovat poselství
- Faktory prostředí
 - mediální výchova, politika mediální gramotnosti, mediální průmysl a občanská společnost
- mediální gramotnost je tvořena dalšími gramotnostmi jako jsou:
 - gramotnost čtení a psaní, filmová a audiovizuální gramotnost, digitální a informační gramotnost
- učitel nemůže v dnešní době ignorovat zásadní význam a účinky

22 Definuje Zápětí - název prezentační / pracovní listě nových médií -> udržitelný rozvoj vzdělávání

Požadavky na vzdělání učitele praktického vyučování

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících

- Hlava II §3: Předpoklady pro výkon pedagogického pracovníka:
 - a) způsobilost k právním úkonům,
 - b) odborná kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost,
 - c) bezúhonnost,
 - d) zdravotní způsobilost,
 - e) znalost českého jazyka, není-li dále stanoveno jinak.

§9: Učitel střední školy; odst. 3: **Učitel praktického vyučování získává odbornou kvalifikaci**

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu studijního oboru, který odpovídá charakteru praktického vyučování,
- b) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru praktického vyučování,
- c) **středním vzděláním s maturitní zkouškou** získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru vyučovaného předmětu,

a

- 1. vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů střední školy nebo druhého stupně základní školy, nebo
- 2. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy nebo druhého stupně základní školy, nebo
- 3. studiem pedagogiky.

§9: Učitel střední školy; odst. 5: **Učitel odborného výcviku**

získává odbornou kvalifikaci

- a) podle [odstavce 3](#), nebo
- b) **středním vzděláním s výučním listem** získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání, který odpovídá charakteru vyučovaného předmětu,

a

- 1. vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů střední školy nebo druhého stupně základní školy,
- 2. vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů střední školy nebo druhého stupně základní školy, nebo
- 3. studiem pedagogiky.

Studium pedagogiky

- se rozumí vzdělání získané studiem
 - ve vzdělávacím programu akreditovaném pro další vzdělávání pedagogických pracovníků
 - uskutečňovaném vysokou školou **nebo zařízením pro další vzdělávání pedagogických pracovníků**
 - (120 hodin)

Požadavek odborné praxe v oboru

- není legislativně zakotven
- je však žádoucí a na základě zkušeností se jeví jako potřebná praxe v oboru 5 let

De-profesionalizační novela

- kontroverzní novela zákona o pedagogických pracovnících
- de-profesionalizace učitelství?
- kvalita školního vzdělávání?
- krátkodobé a dlouhodobé dopady na učitelskou profesi na její ocenění a prestiž ve společnosti?
- učitelství ve vyspělých západoevropských zemích?

Novela zákona č. 563/2004 Sb.

§ 9a (1) a 9a (6)

§ 9a

*Uznání splnění předpokladu odborné kvalifikace učitele **druhého stupně základní školy nebo učitele střední školy***

- (1) Zaměstnanci, který je absolventem akreditovaného magisterského studijního programu, jehož zaměření odpovídá charakteru vyučovaného předmětu, **může ředitel školy** písemně **uznat předpoklad odborné kvalifikace** učitele druhého stupně základní školy nebo učitele všeobecně-vzdělávacích předmětů střední školy **za splněný na dobu nejdéle 3 let** ode dne, kdy tuto pedagogickou činnost začal vykonávat.
- (6) Zaměstnanci, který získal vysokoškolské vzdělání v akreditovaném **bakalářském studijním programu** v oblasti pedagogických věd a současně je studentem akreditovaného magisterského studijního programu zaměřeného na přípravu učitelů druhého stupně základní školy nebo střední školy, který navazuje na bakalářský studijní program, **může ředitel školy písemně uznat předpoklad odborné kvalifikace** učitele druhého stupně základní školy nebo učitele všeobecně-vzdělávacích předmětů střední školy na této škole za splněný podobu studia tohoto akreditovaného magisterského studijního programu, nejdéle však na **dobu 3 let** ode dne zahájení studia tohoto studijního programu.

Expozice problému

- novela ZoPP vyvolává od r. 2018 poměrně vyostřenou diskuzi mezi odborníky i širší veřejností (politiky, experty na vzdělávání)
- kontroverzními paragrafy – především § 9a (1), § 9a (6) a § 22,
 - ohrožují kvalitu vzdělávání v regionálním školství,
 - existenci učitelské profese a
 - její prestiž ve společnosti
- převážná část odborné veřejnosti považuje novelu za *de-profesionalizační a de-kvalifikační.*

De-kvalifikace

- radikální snížení kvalifikačních požadavků
 - na učitele všeobecně vzdělávacích předmětů na 2. stupni základních škol a středních škol
- rezignaci na kvalifikaci pro vstup do učitelské profese
- Kromě existujících dvou standardních cest (pětileté učitelské studium nebo pětileté neučitelské studium a doplňující pedagogické studium v rozsahu minimálně 250 hodin) **novela** legislativně zakotvuje 3. cestu -> možnost udělit, „**darovat**“ učitelskou **kvalifikaci** absolventovi magisterského studia jakéhokoliv oboru **ředitelem** školy bez splnění kvalifikačních požadavků, a to dokonce na dobu 3 let (tzv. ředitelská kvalifikace). Možnost darovat kvalifikaci jednou osobou je dokonce rozšířena o absolventy **bakalářského** studijního programu v oblasti **pedagogických věd**.

Důsledky

- **bezprecedentní prolomení legislativní hranice pro vzdělanostní úroveň podmiňující získání učitelské kvalifikace v podobě magisterského studia**
- **legislativně zakotvená možnost přenést pravomoc státu udělit kvalifikaci učitelům základních a středních škol na ředitele školy**

Učitelství je od roku 2016 tzv. regulovanou profesí

- U těchto profesí vymezuje, garantuje a kontroluje kvalifikační požadavky stát
 - pedagogická komunita dlouho usilovala o naplnění znaků respektovaných profesí (jako je např. povolání lékaře, právníka), o plné uznání profesionality učitelství
- Klíčovým znakem uznávaných profesí = speciální vědění,
 - poznatky získané dlouhou přípravou na nejvyšší (univerzitní) úrovni. Ty jsou považovány za podmínku ke kvalitnímu vykonávání profese.
- již na vstupu do profese kontroluje STÁT splnění legislativně vymezených kvalifikačních požadavků.
- u regulovaných, profesí, je nepřípustné, aby kvalifikaci udělovala 1 fyzická osoba.

De-profesionalizační

- zpochybnění důležitosti specifických profesních znalostí a dovedností nutných pro kvalitní výkon učitelské profese,
 - které odlišují práci profesionálů od poučených, byť třeba i osobnostně disponovaných pedagogických laiků.
- novela § 9a otevírá učitelskou profesi jakémukoliv absolventovi vysokoškolského studia, to znamená pouze se znalostí oboru (který **by měl** odpovídat obsahu učebního předmětu, pro který získá kvalifikaci), **bez** pedagogicko-psychologického a oborově didaktického vzdělání i **bez praxe se žáky.**

„Novela staví na překonaném mýtu u nás i ve světě, že kdo umí obor, např. matematiku, umí ji také učit žáky různých schopností a různého věku, umí je motivovat k poznávání, vést ke spolupráci, vytvářet podnětné a bezpečné prostředí pro učení, poskytovat kvalitní zpětnou vazbu v procesu učení apod. Učitelství je komplexní profese, která vyžaduje řadu specifických profesních znalostí a dovedností nutných pro její kvalitní vykonávání. Jejich absence, a tedy velmi limitovaná profesní připravenost (omezená pouze na znalosti obsahu vyučovaných předmětů), představuje riziko pro žáky a hazard s kvalitou vzdělávání.“

Spilková (2023)

Argumenty ve prospěch novely

- nedostatek kvalifikovaných učitelů,
- průměrný vysoký věk učitelského sboru,
- nízký podíl absolventů učitelských oborů vstupujících do školní praxe (kolem 50 %)
- posílení role ředitele a jeho odpovědnosti v personální oblasti,
- potřeba zvýšit zapojení odborníků z praxe do výuky,
- nespokojenost s pedagogickými fakultami, kritika kvality jejich výuky a potřeba vytvořit pro ně konkurenci

Zpochybnění argumentů

1) nedostatek kvalifikovaných učitelů v ČR

- existuje řadu let, nijak dramaticky neroste, je obdobný jako ve většině vyspělých zemí, není plošný, je výhradně regionální (např. v Karlovarském kraji)
- Je také specificky oborový (týká se jen několika oborů – např. fyzika, chemie, IT; v jiných oborech je naopak přebytek kvalifikovaných učitelů). Někteří politici upozorňovali také na neexistenci spolehlivých statistik.

2) stárnutí učitelských sborů

- Zahraniční zdroje zpochybňují jeho relevanci a dokládají, že z perspektivy mezinárodního srovnání nejde o něco specificky českého a mimořádného. Dle dat z r. 2021 vyplývá, že v počtu učitelů nad 50 let jsme na tom dokonce lépe, než je průměr zemí Evropské unie.
- Řada vyspělých západních zemí tedy čelí vážnějším problémům v této oblasti a přitom nepřistupuje k tak radikálnímu řešení, jako je rezignace na kvalifikační požadavky

3) nenastupování absolventů učitelských programů do praxe

- je také v rozporu s daty
- poslední rozsáhlý celostátní výzkum uplatnění absolventů českých vysokých škol z konce roku 2018 ukázal, že dvě třetiny absolventů učitelských programů a oborů nastupují do školství. Absolventi pedagogických oborů nastupující do odpovídajícího povolání dokonce převyšují průměr všech absolventů vysokých škol s výjimkou absolventů zdravotnických oborů a informačních a komunikačních technologií

4) *přenesení pravomoci státu udělovat kvalifikaci učitelům na ředitele*

- hlavní argument = § 164 školského zákona, podle kterého je za kvalitu vzdělávání odpovědný ředitel školy
 - Odpovědnost ředitele je sice velká, ne však výlučná. Vztahuje se především k rodičům žáků a ke zřizovateli.
- **Garantem veřejného zájmu je STÁT,**
 - který pomocí politických nástrojů vyvažuje dílčí zájmy různých skupin (zřizovatelů, ředitelů, učitelů, rodičů apod.). Odpovědnost za kvalitu celého vzdělávacího systému má stát a má mít tedy i roli garanta zákonných požadavků na kvalifikaci učitelů.
- U regulovaných povolání, u nichž stát vyžaduje splnění kvalifikačních předpokladů nelze uvažovat o jiném potvrzení

**De-profesionalizační novela v mezinárodní
perspektivě přístupů k učitelské profesi**

Vladimíra Spilková

Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Katedra anglistiky a
amerikanistiky

Zdroje

- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících
- MŠMT.cz
- *Pedagogická příprava učitelů praktického vyučování: odborná konference sítě TTnet ČR : konference se konala 30.11.-1.12.2017 v Berouně*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2018. ISBN 978-80-7481-201-9.
- Pecina, P. Didaktika praktického vyučování technických oborů II. Výuková opora. Brno: PdF MU, 2016.
- Stejskalová, P. Didaktika praktického vyučování obchodu a služeb, Brno: PDF MU, 2013